ډاکټر عبدالرحمن زماني
۲۰۱۳/۰۶/ ۱۶

په آزاد سرحد کې د مومندو مبارزې

(اتمه برخه)

ستره لوبه (The Great Game يا بازي بزرگ)

د۱۸۱۰ او ۱۹۰۷ کلونو په موده کې په افغانستان او منځنی اسيا کې دانګريزي او روسي امپراتوريو پلټونو، جاسوسيو او دسيسو يا چل ول ته د سترې لوبې نوم ورکړ شويدی . دسترې لوبې اصطلاح دلومړي ځل دپاره د نولسمي پيړی په سر کې د دغې جنګ جګړې يوه برېتانوي ګډون کوونکي *"ارترکونولي"* Arthur Connolly اختراع کره . دانګريزانو دغه مامور داستخباراتي معلوماتو دراټولولو دپاره په سيمه کې اوږده سفرونه وکړل . دغه انګريز دخپل يوه بل ملګري *چارلز ستودارت* Charles Stoddart سره يو ځاې په ۱۸٤۲ کال کې په بخارا کې خپل ژوند هغه وخت له لاسه ورکړ، کله چې ددواړو سرونه پريکړ شول . خو دسترې لوبې اصطلاح په ۱۹۰۱ کال کې د"کيم" *Kim* په نامه د Rudyard Kipling کيپلنګ د يوه داستان د خپريدو نه وروسته عامه شوه .

دسترې لوبې په لوبغاړو کې درې ډلې شاملې وی :

۱. برېتانوي فوځ او د هغې منصبداران او د برېتانوي هند د حکومت سياسي اداره
۲. برېتانوي جاسوسان چې يا خو سيلانيان او يا هم عسکري مامورين وو
۳. هغه محلي کسان چې دمعلوماتو د راټولولو دپاره انګريزانو استخدام کړي وو او هغو خطرناکو ځايونو ته به يې استول، کومو ته چې به د آروپايانو ورتلل ګران وو. دوی به اکثره يا دپيرانو او روحانيونو او يا هم دبودايي زيارت کوونکو په جامه کې استول کيدل . انګريزانو دا دډله ددوی د غير عادي مهارت او چالاکی په وجه استخدام او تر ليږلو دمخه به يې دپټو معلوماتو د راټولولو او پټي سروې په چاروکې تربيه کول . ددې ډلې د شمير او نومونو په هکله زيات معلومات ځکه نشته، چې دوی د خپل کار ليکلي رپوټونه پرېښودلي ندي .

ديادولو وړ ده چې دسترې لوبې د برېتانوي لوبغاړو تر ټولو مهمه ډله د برېتانوي فوځ منصبداران او د سياسي شعبي مامورين وو. دسترې لوبې دبرېتانوي لوبغاړو په معروفه څيرو کې لاندني کسان شامل وو:

- جيمز ايبټ James Abbott، چې په خيوا کې يې دروسانو په ضد فعاليت درلود، دبرېتانوي هند د هزاره دسيمې د چارو مسئوليت ورسپارل شو، او دايبټ آباد ښار يې په نوم يادېږي .
- لارډ اوکلنډ Lord Auckland ، دبرېتانوي هند ګورنر جنرال چې په افغانستان يې د۱۸۳۹ کال دتيري امر صادر کړ.
- ډاکټر ويليام برايډن Dr. William Brydon ، چې دافغانانو او انګريزانودلومړی جګړې ديواځيني ژوندي پاتې شوي کس په توګه مشهوره شو.
- الکساندر برنيس Alexander Burnes ، هغه سيلاني چې مرکزي اسيا ته دسفر کتاب يې ډير مشهوره شو، دکابل په تخت دشاه شجاع د کښينولو وروسته ددانګريزانو دهيئت مرستيال او د۱۸٤۱کال په پاځون کې ووژل شو.
- کيوناري Cavagnari ، دافغانانو او انګريزانوددوهمي جګړې په وخت کې په کابل کې دانګريزانو دنمايندګی مشر چې دوه مياشتې وروسته ديوه پاځون په نتيجه کې ووژل شو.
- ارتر کونولي Arthur Connolly، دسترې لوبې داصطلاح اختراع کوونکي چې په بخارا کې ترې سر پريکړ شو.
- لارډ کرزن Lord Curzon، دبرېتانوي هند وايسرای (نائب السلطنه) چې د شمال مغربي سرحدي ايالت يې تاسيس او سيمه يې مستقيما دمرکز تر اداري لاندې راوسته .
- ميجر هرالډ دين Harold Deane، د۱۸۹۷کال دازاد سرحد دقبايلو دستر پاځون په وخت کې دملکنډ برېتانوي سياسي مامور، او په ۱۹۰۱ کال کې دشمال مغربي سرحدي ايالت جوړيدوسره سم لومړني کميشنر.
- مورتمر ديورند Mortimer Durand، دهندوستان هغه خارجه سکرتر چې په ۱۸۹۳کال کې يې د برېتانوي هند او افغانستان تر منځ دسرحد دټاکلو خبرې سرته ورسولې او دغه سرحدی کرښه يې په نوم يادېږي .

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بنې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په خير و لولئ

- ویلیام ایلفینستن William Elphinstone، هغه انګریزي جنرال چې دافغانانو او انګریزانو په لومړۍ جګړه کې یې دانګریزي قواوو قوماندې پر غاړه وه او په ۱۸۴۲کال کې دافغانانو په لاس ووژل شو.
- لیپیل ګریفین Lepel Griffin، هغه سیاسي مامو ر چې په ۱۸۸۰ کال کې یې امیر عبدالرحمن خان سره دقدرت درسیدو دپاره دانګریزانو په شرایطو خبرې وکړې .
- حوزیه هارلن Josiah Harlan، په افغانستان کې لومړني امریکایی جاسوس .
- موهن لال Mohan Lal، اصلاً مسلمان او نوم یې آغا حسن خان و، نیکونه یې د راجه منی رام کشمیري له کورنۍ او د اسلام په دین مشرف شوي وو. پلار یې میرزا محمد شکوه نومېده. موهن لال د سدوزیو د کورنۍ د سقوط او د وزیر فتح خان د ورونو د عروج په وخت کې په افغانستان کې، او د انګرېز انو سره دافغانانو په جګړه کې د استعمار د پرمختګ له مهمو عواملو او جاسوسانو څخه وو. هغه دانګرېزانوپه فعالیت کې مهمه ونډه درلوده . هغه نه یواځې د الکساند برنیس سره د منشي، او ترجمان په توګه خدمت وکړ او هغه ته یې فارسي ژبه زده کړه، بلکې انګریزانو ته یې مهم معلومات راټولول، مخورو افغانانو ته به یې رشوتونه ورکول چې دانګریزانو پلویان شي، او دانګریزانو ددښمنانو دوژلو دسیسې به یې هم جوړولې. د امیر دوست محمد خان دژوند په نامه دهغه یو کتاب کې دهغه د سترګو لیدلي ډیر حالات راغونډ شوي چې د محمدزیو د دورې د تاریخ له مهمو منابعو څخه ګڼل کیږي (داکتاب د"زندګی امیر دوست محمد خان امیر کابل" تر نامه لاندې په دوه توکه کې دکابل دپوهنتون دپخواني استاد پروفیسر ډاکټر سید خلیل الله هاشمیان لخوا ژباړل شوې او په امریکا کې دائینهٔ افغانستان دمجلې لخوا خپور شوې دئ) .
- لارد لیتن Lord Lytton، دهندوستان هغه وایسرای وو چه دتیري کوونکي فارورد پالیسی له امله یې دافغانانو او انګریزانو دوهمه جګړه پیښه شوه .
- مکناټنWilliam Macnaghten، په افغانستان کې دانګریزانو دتیري کونکي پوځ مشر اودهغه هیئت مشر هم وو چې شاه شجاع یې دقدرت په ګدۍ کښیناوه . هغه د ۱۸۴۱کال ددسمبر په میاشت کې دوزیر اکبر خان په لاس ووژل شو.
- جان مکارتني John Macartney، بریتانوي سروې کوونکي اود مونستوارت ایلفنستن دماموریت د ټیم هغه غړي وو چې دافغانستان یوه ډیره په زړه پورې نقشه یې جوړه کړه .
- چارلیس میسن Charles Masson، چې اصلي نوم یې جیمز لیویس وو، په ظاهره دبریتانوي پوځ څخه کابل ته وتښتید، په ۱۸۳۹کال کې یې دانګریزانو دپاره جاسوسي کوله، دسوالګر په بڼه یې ډیر ځایونه ولیدل . هغه یو ښه لرغون پیژندونکي هم وو، او دکابل شمال ته پروت هغه ښار ګوتې یې هم آروپایانو ته وروپیژانده ، کوم چې مقدوني اسکندر جوړ کړې وو.
- ویلیام مورکرافت William Moorcroft، چې دآسونو دسوداګر په بڼه یې انګریزانو ته جاسوسي کوله .
- ایلدرید پاتینجرEldred Pottinger ، چې دهرات دښار په جامع جومات کې یې دخطیب او ملا امام دنده تر سره کوله .
- روزکیپل Roos-Keppel ، چې ۱۹۰۸ او ۱۹۱۹ کلونو ترمنځ دشمال مغربي سرحدي ایالت کمیشنر وو او دانګریزي /پښتو ژبې قاموس یې ولیکو .

په کابل کې دانګریزانو میشته وکیلان یا مسلمان ایجنتان

انګریزانوپه لومړي سر کې دافغانستان په هکله ډیر لږ معلومات درلودل . که څه هم دافغانستان په هکله دځینو مسافرو او سیلانیالو کیسې موجودې وې، خو دالفینستن تر استولوانګریزانو دبریتانوي هند دسرحد (اټک) څخه آخوا زیات معلومات نه درلودل (۱). دوې ته به داستخباراتي معلوماتو راټولول نه یواځې داچې ستونزمن او خطرناکه وو، بلکه دامعلومات نیمګړي او په نښت حساب وو. دمعلوماتو څرنګوالي به دهغو افرادو په قابلیت او ورتیا پورې مربوط وو، کومو چې به په بدلو څیرو او جامو کې سفر کاوه . انګریزانو به کله ناکله وطني او ځایي خبر لیکونکي هم ګمارل .

انګریزانو ددې ستونزې دله منځه وړلو دپاره هڅه وکړه چې په افغانستان کې خپل میشت نمایندګان وګماري . خوکه د (۱۸۳۸ - ۱۸۴۲) او (۱۸۷۸ - ۱۸۸۰) کلونو یا دافغانانو او انګریزانو دلومړۍ او دوهمې جګړې نه تیر شو، په کومو کې چه انګریزانو په کابل کې د خپلو نمایندګانو دمیشته کولو ناکامه او له مصیبته ډکې هڅې وکړې، نوبیا انګریزانو تر ۱۹۲۲ م کاله په افغانستان کې کومه دیپلوماتیکه او سیاسي نمایندګي نه درلوده . خو دوی پدې بریالي شوي وو چې په کابل کې اوسیدونکي وکیلان یا دبریتانوي هند مسلمانه ایجنتان (عاملین) ولري او د هغوی په ذریعه خپل رپوټونه او معلومات لاسته راوړي .داسې ښکاري چې دانګریزانو لومړني مسلمان وکیل د ۱۸۵۶ کال دهغې

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په څیر و لولئ

لوظنامي په نتيجه کې مقرر شوې، کومه چې دانګريزانو او امير دوست محمد خان تر منځ دهغه دزوی سردار غلام حيدر خان اوبريتانوي ګورنر جنرال داستاځي جان لارنس John Lawrence تر منځ ترسره شوه . دپيښور ددغي لوظنامي په پنځمه ماده کې، په کابل کې دانګريزانو دحکومت وکيل ته خاصه اجازه ورکړ شوي وه .

د ۱۸۸۲ او ۱۹۱۹ کلونوترمنځه دبريتانوي هند د حکومت دمسلمانو وکيلانو په ډله کې په ترتيب سره خان بهادرمحمد افضل خان، سردار ميرزا عطاالله خان، سردار محمد افضل خان ګنداپور، محمد عزت خان منشی، محمد اکرم خان، مولوي غفور خان، حافظ محمد نواز خان، ملک خدابخش توانا، ، فقير سيد افتخارالدين، ملک طالب مهدي خان، او حافظ سيف الله خان شامل وو.

دافغانستان داستقلال دګټلو نه وروسته د ۱۹۲۱کال دټرون په اساس دافغانستان او بريتانيا تر منځ دسياسي اوديپلوماتيکواړيکو او نمايندګيو جوړيدو ته لار پرانيستل شوه. او دهند دخپلواکۍ تر وخته چې بيا انګريزان په ظاهره له سيمي ووتل، دانګريزانو سفيران په کابل کې ميشته وو. دا ټول سفيران دهندوستان دسياسي خدماتو مامورين وو او دباندنيو چارو دوزارت لخوا به ټاکل کيدل . پدې سفيرانو کې په ترتيب سره فرانسس هنري همفري، ريچارد مکوناچي، ويليام فريزر-تايتلر، فرانسيس ويلي، او ګيلز فريدريک سکواير شامل وو.

انګريزانو دافغانانو سره ددوهمي جګړې دپيل کيدو نه وروسته داستخباراتو موضوع ته خاصه توجه ورکړه او استخباراتي څانګې يې تاسيس کړې .

دمختلفو وسايلو او چلونو نه استفاده

که په افغانستان، عربي هيوادونو او هندوستان کې د انګريزانو عملي شوو پلانونو ته وګورو نو څرګنده به شي چې ددوی دفعاليتونو هدف په سيمه کې دتوطئو او دسيسو، سبوتاژ، په حاکمه محافلو کې د نفوذ، دلويو رشوتونو په ورکولو، دقدرت په ګدۍ دلاس پوځو اميرانو او پاچاهانوپه کښينولو،او دهيوادونو دطبيعي جغرافيي په بدلولو متمرکزه وو. دوی به په ډير مهارت او خاصي هوښيارتيا سره دهيوادونو په دربار، او مخورو قومي او روحاني کړيوکې اثر رسوخ پيدا کاوه. پدې لاره کې ددوی غوره وسيله د پيسو نه کار اخيستل وو، دکومي په ذريعه چې يې اشخاص په بيه اخيستل، استخدامول او دهغوې له لارې به يې اغتشاش ته لمنه وهله، منفي تبليغات به يې کول، او په سلطنتي

محافلو، سیاسي ډلو او عامو خلکو کې به يې نا باوري او خپلمنځي اختلافات منځ ته راوړل. (۲).

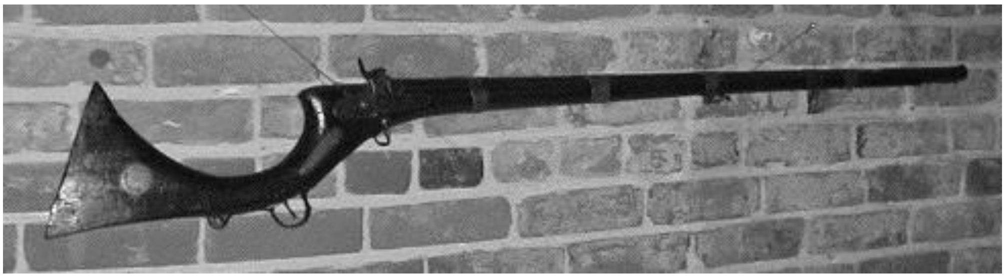

افغان جنګيالي او ددوی ساده وسلې

(نوربيا)

منابع

۱ . Loyn, David (2009). In Afghanistan: Two Hundred Years of British, Russian and American Occupation. (په افغانستان کې: دانګريزانو، روسانو او امريکائيانو دوه سوه کلن اشغال)، ۱۲ مخ

۲. محمد ولي (۱۳۸۷)، توطئه انګليس در سقوط دولت اعليحضرت امان الله خان

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de

يادونه: دليکني د ليکنيزې بنې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ